

УДК 811.111'367.625

**ВИДИ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ
(ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА)**

**TYPES OF PHRASAL VERBS IN ENGLISH
(THEORY AND PRACTICE)**

Ніколасва Т.М.,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології
Київського національного університету культури і мистецтв*

У науковій статті наведено особливості вживання фразових дієслів. Здійснено класифікування фразових дієслів за різними класифікаційними ознаками. Отже, є декілька типів фразових дієслів, які можна представити такими конструкціями: тип 1. дієслово + прийменник (look after); тип 2. дієслово + прислівник (give up); тип 3. дієслово + прислівник + прийменник (get down to). Автор статті аналізує індивідуальні вміння та навички перекладача під час послідовного перекладу взагалі та професійно-орієнтованого зокрема. Розкриваються основні знання, навички та вміння, необхідні для здійснення усного послідовного двостороннього перекладу. При цьому особливого значення набуває навичка переключення з однієї мови на іншу в межах попередньо відібраної семантичної системи для роботи в певних галузях спеціалізації.

Ключові слова: дієслово, фразове дієслово, класифікація, типи дієслів.

В научной статье приведены особенности употребления фразовых глаголов. Осуществлено классификацию фразовых глаголов по различным классификационным признакам. Итак, есть несколько типов фразовых глаголов, которые можно представить такими конструкциями: тип 1 глагол + предлог (look after); тип 2. глагол + наречие (give up); тип 3. глагол + наречие + предлог (get down to). Автор статьи анализирует индивидуальные умения и навыки переводчика во время последовательного перевода вообще и профессионально ориентированного частности. Раскрываются основные знания, навыки и умения, необходимые для осуществления устного последовательного двустороннего перевода. При этом особое значение приобретает навык переключения с одного языка на другой в пределах предварительно отобранной семантической системы для работы в определенных отраслях специализации.

Ключевые слова: глагол, фразовый глагол, классификация, типы глаголов.

The peculiarities of the use of phrasal verbs are given in the scientific article. The classification of phrasal verbs according to different classification features is carried out. Consequently, there are several types of phrasal verbs that can be represented by such constructs: type 1. verb + preposition (look after); type 2. verb + adverb (give up); type 3. verb + adverb + preposition (get down to). The author notes that the phrasal verb is a purely English linguistic phenomenon, and therefore it is difficult to study and understand for foreign speakers. It is concluded that the main criterion for distinguishing phrasal verbs may be the degree of semantic unity of components, the divisibility or indivisibility of a phrasal verb, the presence or absence of a complement.

Key words: verb, phrasal verb, classification, types of verbs.

Постановка проблеми. Фразові дієслова є особливим типом дієслів і як мовне явище повністю відсутні в українській мові, тому в їх вивченні студенти наштовхуються на певні труднощі як у розумінні семантики фразового дієслова та його вживанні у мовленні, так і в перекладі українською мовою. Актуальність дослідження фразових дієслів пояснюється високою частотністю їх вживання, проникненням у різні функціональні стилі та значущістю для акту комунікації. Фразові дієслова стають дедалі поширенішими з розповсюдженням англійської мови, вони використовуються не лише в розмовній англійській мові, але й у діловому мовленні, юриспруденції та інших галузях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення фразових дієслів, їхньої семантики, структури та вживання є актуальним у дослідженнях багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема, Ю.О. Жлуктенка [3], С.О. Гурського [16], Д. Болінджера (D. Bolinger) [15], Дж. Поуві (J. Povey) [18] та інших.

Постановка завдання. Проаналізувати особливості та здійснити класифікацію фразових дієслів в англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Однією з особливостей граматики англійської мови є наявність фразових дієслів (phrasal verbs). Вони становлять собою поєднання дієслова (verb) та прийменника (preposition) чи прислівника (adverb), а іноді – одночасно прийменника з прислівником.

Характерною відмінністю фразових дієслів є те, що у сполученні з певним прийменником дієслово отримує зовсім інше значення, що відрізняється від основного. Тому вивчення фразових дієслів в англійській мові викликає певні труднощі, оскільки необхідно запам'ятовувати дієслово з їхнім новим значенням [13].

Термін «фразове дієслово» вперше застосував Л.П. Сміт у словнику “Words and Idioms” (1925), вважаючи фразові дієслова найяскравішою характерною особливістю англійської мови, які часто використовуються в розмовній мові, крім того, додають ідіоматичності мові, а також висловлюють думки та значення чіткіше [12, с. 108].

Том Мак-Артур (Т. McArthur) характеризує фразове дієслово як особливий різновид дієслова, яке більше функціонує як фраза, ніж як окреме дієслово. Такі поєднання можуть вживатися як у прямому, так і в переносному значенні й часто є ідіомами або складовими частинами ідіом: to get away with murder, to get on like a house on fire, to get back at someone, to get up to mischief [17].

Джейн Поуві дає таке визначення фразового дієслова. Фразове дієслово – це поєднання «простого» дієслова (що складається з одного слова, наприклад: come, put, go) й адвербіальної або прийменникової частини (наприклад: in, off, up), що становить єдину семантичну та синтаксичну одиницю. Наприклад: come in – входити; give up – відмовлятися, залишати [18, с. 9].

Фразовими дієсловами називають переважно такі сполучення, у яких постпозитив належить до дієслова, а не до додатка та становить із дієсловом єдине ціле, наприклад: “give up (smoking)”. Якщо “give” вжити без “up”, воно означатиме «давати», а не «кидати». Як правило, до фразових дієслів не належать сполучення на кшталт “depend on” (the weather), у яких постпозитив належить до додатка, а не до дієслова, утворюючи при цьому прийменниковий додаток. Дієслово в тому самому значенні може вживатися й без прийменника. Наприклад: “How long are you going to stay here?” “I don’t know; it depends” [9].

Різні автори дають низку тлумачень поняття «фразове дієслово». Під фразовими дієсло-

вами англійської мови більшість лінгвістів (Ф. Пальмер, Р. Кірк, Т. Мак-Артур) розуміють роздільно оформлені стійкі лексичні утворення зі зв'язаним прямим або переносним значенням складових елементів – вербального компонента та постверба, омонімічних прислівника або прийменника на кшталт *ask over, back out, come up, let down, sink into* і тому подібне. За значенням фразове дієслово нагадує фразеологізм, у якому окремі компоненти втрачають своє інваріантне значення та набувають нового, абстрагованого фразеологічного значення.

Вітчизняний лінгвіст А.Г. Ніколенко пропонує таке тлумачення фразових дієслів: «Це високоінформативні одиниці мови, які не є прикрашенням або надмірністю, а невід'ємною частиною лексичного складу сучасної англійської мови. Вони заповнюють пустоти в лексичній системі мови, яка не може повністю забезпечити назви сторін діяльності, які пізнані людиною. Притаманні розмовному мовленню фразові дієслова все більше й більше розширюють свій діапазон стилістичної належності, проникаючи в стиль художньої літератури, мову науки, техніки, офіційних документів» [7, с. 31]. Дослідник Джейн Поуві надзвичайно просто та схематично дає власне пояснення такому явищу, як фразове дієслово в англійській мові. Вона вважає, що фразове дієслово – це дієслово, яке утворене одним із таких сполучень: дієслово + прислівник, дієслово + прийменник, дієслово + прислівник + прийменник [10, с. 10].

Фразові дієслова дуже різноманітні як за своєю сполучуваністю, так і за додатковими значеннями, які в них укладають або яких вони набувають у тексті. Вони можуть виражати характер дії, перехід з одного стану в інший, спонукання до дії й так далі, але у всіх випадках дія незмінно характеризується значенням, укладеним в самому дієслові.

Дуже численну й різноманітну групу становлять фразові дієслова, які виражають рух та одночасно його характеризують. Дієслова цієї групи найчастіше висловлюють не просто рухи, а перехід з одного місця в інше. Тому більшість із них вживається з післялогами, що вказують напрямок руху (*into, out, up, to*).

Наприклад: *stand up* – піднятися;
go out – вийти, виходити;
go into – ввійти;
jump into – скочити, сплигнути;

Окремо варто відзначити випадки, коли фразове дієслово виражає припинення або, навпаки, початок руху.

Наприклад: *get over* – покінчити, розправитися з чим-небудь;

jump down – зістрибнути, зіскочити;
run out – закінчити гонку;
throw off, get off – починати (що-небудь);

Дуже велику групу становлять фразові дієслова, які виражають перехід об'єкта з одного стану в інший або його переміщення.

По суті, дієслова, що заперечують перехід від руху до нерухомості або початок руху, можуть бути віднесені до цієї групи або розглядатися як проміжна ланка. Узагалі, межі між окремими групами фразових дієслів дуже хиткі в лексичному плані, тому їх нелегко визначити.

Наприклад:

1) *move in* = to take possession of a new place to live;

move towards – 1) to go in the direction of (something or someone);

2) to change one's opinion in the direction of;
move off = to start a journey; leave.

До третьої групи належать фразові дієслова із семантичним компонентом «відсутність зміни положення об'єкта».

Наприклад:

stay behind to remain at a distance behind; }
keep behind something or someone; }

stay down = to remain at a lower level;

remain ahead = to stay in a forward or leading position.

У наступній групі дієслівних значень домінує компонент «образу руху».

walk away from = to leave (something or someone) on foot;

walk about / around = to walk in a place without direction;

spin along = to move forward easily and quite quickly with a rolling movement;

frighten away / off = to make (somebody) leave through fear.

Проаналізувавши різні тлумачення поняття «фразове дієслово», ми поділяємо погляди вищезгаданих лінгвістів і розуміємо під фразовими дієсловами дієслівні комплекси, які складаються з дієслова, прийменника чи прислівника. Дуже часто їх важко зрозуміти, адже значення сполучення може бути відмінним від значення його частин, подібно до води, яка вельми відрізняється від своїх компонентів – водню (H) та кисню (O). Отож спільне значення таких комплексів не збігається з прямим значенням дієслів, тому такі дієслівні сполучення ще називають ідіоматичними [4].

О.І. Смирницький вважає, що під семантичним кутом зору фразеологічна одиниця може бути одновершинною, двовершинною, багатовершинною (тобто мати одне або більше головних

слів, навколо яких згруповані інші слова), а фразові дієслова – це одновершинні фразеологічні одиниці. Такого роду «фразеологічні звороти» О.В. Кунін визначає як «звороти, що володіють як рисами фразеологічних одиниць, так і [рисами – Т.Н.] складних слів» [5, с. 274]. Другий компонент таких зворотів, на думку О.В. Куніна, «... не є ні прислівником, ні прийменником, ні морфемою, а проміжним утворенням між словом і суфіксальною морфемою [або] слово-морфемним елементом (тобто вживаним або як слово, або як морфема)» [6, с. 277].

До складу фразових дієслів, що є однією з головних ознак англійського дієслівного словотвору, входить монолексемне дієслово та післядієслівний компонент прислівниково-прийменникової природи, який внаслідок послаблення своєї прислівникової або прийменникової функції утворює з дієсловами відносно стійкі семантичні та синтаксичні сполучення. Фразове дієслово функціонує як поєднання дієслова та прийменника, дієслова та прислівника чи дієслова та прийменника з прислівником, ось чому його часто визначають як багатослівне чи двослівне дієслово. Таке поєднання можна визначити як «ідіоматичне», оскільки дослівний переклад кожного з компонентів не становить єдиного змісту всього поєднання. Точніше, він може бути зовсім іншим, і часом здогадатися про переклад усього фразового дієслова за його частинами неможливо [2].

Граматики (Д. Байбер (D. Biber) [14] та інші) притримуються двох протилежних думок щодо природи та використання фразових дієслів: 1) буквальне використання форми *go up* не є фразовим дієсловом як таким, а є простим дієсловом із часткою: *The balloon went up into the air*. Термін «фразове дієслово» повинен використовуватись лише для образних й ідіоматичних значень: *The balloon went up* (= *The crisis finally happened*). У цьому випадку маємо справу із семантичним аспектом фрази *go up*, яка не має нічого спільного із синтаксисом чи морфологією; 2) термін «фразове дієслово» охоплює пряме та переносне (ідіоматичне) використання й, отже, містить синтаксис, морфологію та семантику, тобто обидва значення фрази *go up*.

Р. Корті розрізняє п'ять основних типів сполучень фразових дієслів:

1. Ідіоматичні вислови (дієслово + прислівник / прийменник), тобто сполучення, значення яких не є сумою значень дієслова та постпозиції, на кшталт *“give up”* – відмовлятися, *“break down”* – занедужати, *“go off”* – вибухнути, *“put off”* – відкласти, *“turn down”* – відхилити, відмовити.

2. Дієслова, що вимагають певного прийменника, тобто сполучення, у яких дієслова завжди вживаються з певною постпозицією, як-от *“rely on”* – надіятися, *“agree to”* – погоджуватися, *“depend on”* – залежати, *“refer to”* – відноситися.

3. Комбінації «дієслово + прислівник», які означають майже те саме, що й відповідне просте дієслово, тобто сполучення, у яких постпозиція не змінює значення дієслова, а вживається для підсилення та детальнішого опису дії, наприклад: *“hurry up”* (= *hurry*), *“eat up”* (= *eat*), *“drink up”* (= *drink*), *“give out”* (= *give*), *“run away”* (= *run*). У таких сполученнях прислівник лише увиразнює значення дієслова або додає відтінок завершеності чи тривалості до дії, вираженої дієсловом.

4. Фразові дієслова, які завжди приймають *“it”* як додаток: *“jump to it”* (= *act as quickly and energetically*), *“slug it out”* (= *fight till complete victory*).

5. Зворотні фразові дієслова, після яких завжди вживається додаток *“myself”*, *“yourself”*, *“himself”* тощо. Наприклад: *“pride yourself on”*, *“lend itself to”*, *“avail yourself of”* [2, с. 5].

Не треба плутати фразові дієслова із сталими висловами на кшталт *“step out of line”*, *“eat your heart out”* тощо, які називаються фразеологізмами, або ідіомами [9].

Семантичні відношення між складовими частинами англійських фразових дієслів виключно різноманітні. Розглядаючи синтаксично неподільні поєднання дієслова й постпозитива під кутом зору внесених у них постпозитивом значень, можна виділити такі типи фразових дієслів:

1. Дієслівно-прислівникові комплекси, у яких постпозитив має своє первинне конкретно-просторове значення. Наприклад: *come out*, *take away*, *walk in*, *run out*, *step across*.

2. Поєднання, у яких значення дієслова має чітко виражений переносний (метафоричний) характер, тоді як другий компонент зберігає властивий прислівнику просторовий зміст: *let a person down* = *fail him*; *bring out* = *expose*; *pull through* = *recover*.

3. Лонструкції, в яких основних семантичних змін зазнає постпозитивний елемент, що набуває яскравого аспектуального наповнення. Серед аспектуальних відтінків можна виділити такі: – вираз початку виникнення дії (*step out*), – вираз продовження дії (*walk on*), – вираз завершення, закінчення дії (*burn away*), – позначення повної вичерпності дії (*tire out*), – вираз інтенсифікації дії (*workaway*), – вираз повторення дії (*read over/again*).

4. Значення фразових дієслів засноване на ідіоматизації обох частин, вмотивованість яких збе-

рігається: *come about* (відбуватися, траплятися), *ride out* (вийти зі скрутного положення), *give away* (видавати секретну інформацію).

5. Фразові дієслова, що характеризуються максимальним ступенем ідіоматизації їхніх складових: *give up* (кинути), *take in* (обдурити), *put up with* (терпіти, примиритися) [1].

Залежно від морфологічної природи постпозиції всі фразові дієслова можна умовно поділити на такі три групи:

1. Дієслово + прийменник: *“to pick up”* – заїжджати, підбирати, добувати (відомості), піднімати (настрій); *“to carry out”* – виконувати, здійснювати; *“to set off”* – відправлятися (в дорогу), викликати (дію); *“to make up”* – скласти; *“to stand by”* – готуватися, чекати, підтримувати; *“to put off”* – відкидати (сумніви, побоювання), відкладати, здихатися, викликати огиду, відговорити; *“to cry out”* – викрикувати, вигукувати; *“to come on”* – з’являтися (на сцені), наставати, зростати, досягати успіху, слухатися (про справу в суді); *“to fall out”* – посваритися, випадати, траплятися; *“to find out”* – дізнатися, зрозуміти, викрити (обман, таємницю), розгадати (загадку).

2. Дієслово + прислівник: *“to come across”* – натрапляти, випадково зустрічатися; *“to break down”* – засмучуватися; *“to hang around”* – тинятися, байдикувати; *“to tell against”* – розголошувати, завіряти, відгукуватися; *“to look ahead”* – дивитися в майбутнє, передбачати; *“to fade away”* – висихати, завмирати, забуватися; *“to get around”* – підійти, наблизитися; *“to put down”* – записувати, придушувати (постання), принижувати (когось), знижувати (ціни), вважати, здійснити посадку, збити (літак); *“to turn around”* – виводити з кризи, оздоровлювати, обробляти (матеріали), готувати (документацію), вести діяльність, виконувати завдання.

3. Дієслово + прийменник + прислівник: *“to look forward to”* – чекати з нетерпінням (задоволенням); *“to look down on”* – дивитися зверхньо; *“to go along with”* – супроводжувати, підкорятися, погоджуватися; *“to come down with”* – брати, прийняти, укласти, придбати; *“to get back at”* – мститися, відплачувати; *“to come up with”* – доганяти, виступати з пропозицією, ідеєю; *“to get by with”* – сходити з рук; *“to make it up”* – помиритися [8].

Наші спостереження доводять, що фразові дієслова надзвичайно широко використовують у щоденному усному спілкуванні та в засобах масової інформації. Вони дуже динамічні, оскільки постійно поповнюються новими значеннями, особливо в розмовах молодих людей і в сленгу. Саме тому вони важливі для комунікації.

Отже, є декілька типів фразових дієслів, які можна представити такими конструкціями:

Тип 1. Дієслово + прийменник (*look after*).

Тип 2. Дієслово + прислівник (*give up*).

Тип 3. Дієслово + прислівник + прийменник (*get down to*) [4].

Поширені фразові дієслова (*Phrasal verbs*):

1. Дієслово *break up* – розбивати, закривати, мінятися, поділитися, розпускати, розформувати, скресати, слабнути, розділяти, трошити.

The meeting broke up in chaos.

Our neighbours have broken up.

2. Дієслово *call in* – нетривалий / швидкий візит (*to make a short visit*).

Call in sometime this evening to tell me the news.

3. Дієслово *get in / into* – означає входити докладаючи при цьому певних зусиль.

I locked myself out and had to get in through a window.

My sister got into Oxford University.

4. Дієслово *fill in / out* – заповнювати.

I had to fill in a lot of forms to get the work permit.

5. Дієслово *go ahead* – продовжувати, давати дозвіл на виконання чогось.

The policeman went ahead with his enquiries.

Can I use your phone? Sure, go ahead.

6. Дієслово *jump at* – радісно сприймати (*accept happily*).

He had always dreamed of visiting the Amazon rainforests, so he jumped at the chance to join the expedition.

7. Дієслово *find out* – дізнаватися.

She never found out who sent her the Valentine’s card.

8. Дієслово *look for* – шукати.

What are you looking for? My glasses.

9. Дієслово *take off* – знімати, злітати, прибирати з поверхні.

Take your shoes off the table.

The plane took off half an hour.

10. Дієслово *try on* – приміряти одяг.

Can I try jacket on? [11].

Висновки. Отже, фразове дієслово є мовним феноменом суто англійської мови, і тому є складними у вивченні та розумінні для іншомовних користувачів. Коректне вживання фразових дієслів робить мовлення природнішим, а правильне розуміння фразових дієслів і відтворення їх мовою перекладу є ознакою високого рівня опанування іноземною мовою. Оскільки фразові дієслова привертають увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, у роботі було розглянуто різні погляди щодо визначення фразових дієслів та його ознак і складових частин.

Найбільш загальним і зрозумілим, на нашу думку, є визначення, згідно з яким фразове дієслово є комбінацією простого дієслова з постпозитивом, що є семантичним цілим. Оскільки багато вчених запропонувало свої визначення й ознаки, за якими вони розрізняють фразові

дієслова, існує чимало класифікацій фразових дієслів, що беруть за основу той чи інший критерій – це може бути ступінь семантичної єдності компонентів, подільність чи неподільність фразового дієслова, наявність чи відсутність додатка тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дідо Н.Д. До питання вивчення фразових дієслів в англійській мові. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2016. №. 14. С. 34–39.
2. Дідо Н.Д. До проблеми викладання фразових дієслів в англійській мові. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14070> (дата звернення: 13.06.2018).
3. Жлуктенко Ю.А. О так называемых сложных глаголах типа stand up в современном английском языке. Вопросы языкознания. 1954. № 5. С. 105–113.
4. Зозуля І.Є. Критерії розмежування фразових і основних дієслів у сучасній англійській мові. URL: <http://jvestnik-b.donnu.edu.ua/article/view/2559/2593> (дата звернення: 13.06.2018).
5. Кунин А.В. Английская фразеология. Москва: Высшая школа, 1970. 344 с.
6. Кунин А.В. Основные понятия английской фразеологии как лингвистической дисциплины и создание англо-русского фразеологического словаря: дисс. ... докт. филол. наук. Москва, 1964. 1229 с.
7. Ніколенко А.Г. Актуалізація семантичного аспекту фразових дієслів у процесі навчання англійської мови. Іноземні мови. 1999. № 4. С. 31–33.
8. Орловська О.В. Типологічна класифікація фразових дієслів у сучасній англійській мові. Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. пр. Хмельницький: ХНУ, 2017. Вип. 12. С. 180–183.
9. Сікалюк А.І., Груша Т.І. Вживання фразових дієслів у сучасній англійській мові. URL: http://www.rusnauka.com/12.APSN_2007/Philologia/20491.doc.htm (дата звернення: 13.06.2018).
10. Поуви Дж. Английские фразовые глаголы и их употребление. М.: Высшая школа, 1990. 175 с.
11. Поширені фразові дієслова (Phrasal verbs). URL: <http://english-grammar.com.ua/2009/09/22/poшыreni-frazovi-dijeslova-phrasal-verbs/> (дата звернення: 13.06.2018).
12. Смит Л.П. Фразеология английского языка / Пер. с англ. М.: Дрофа, 1998. 158 с.
13. Фразові дієслова англійської мови. URL: <https://opentalk.org.ua/langstory/frazovi-diieslova-angliiskoi-movi/> (дата звернення: 13.06.2018).
14. Biber D. Grammar of Spoken and Written English. London: Longman, 1999. 315 p.
15. Bolinger D. The Phrasal Verb in English. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971. 210 p.
16. Goursky S.E. The Idiomatic Heart of English Language. Lvov: United Publishing House "Vishcha Shkola": Lvov University Publishing House, 1975. 183 p.
17. McArthur T. Phrasal Verb. URL: http://www.encyclopedia.com/topic/PHRASAL_VERB.aspx (дата звернення: 13.06.2018).
18. Povey Jane. Phrasal Verbs and How to Use Them. Москва: Высшая школа, 1990. 176 p.